

تفقه در مقیاس جهانی

گفتاری از حجت الاسلام والمسلمین میرباقری

حجت الاسلام والمسلمین سید محمد مهدی میرباقری از جمله پیشگامان نظریه پردازی در عرصه های نوین فقهی و معرفتی است که چندی پیش کرسی درس خارج فقه حکومتی را نیز راه اندازی کرده است. او بهمن ماه سال گذشته در همایش فجر بیداری در مشهد، به واکاوی مأموریت و نقش روحانیت در انقلاب اسلامی پرداخت و با استفاده از بیانات حضرت امام (ره)، مأموریت جهانی حوزه های علمیه را یادآور شد. متن زیر، تلخیصی است از این گفتار.

حکومت؛ فلسفه عملی فقه

امام رویکرد ویژه ای به مسئله رابطه فقه با حکومت دارند؛ به گونه ای که می شود تصویری جدید از این رابطه داشت. از جمله بیانی دارند که نقش متقابل فقه و حکومت را توضیح می دهد: «حکومت در نظر مجتهد واقعی، فلسفه عملی تمام فقه در تمامی زوایای زندگی بشری است». امام فقه را نظام و راهی می داند که باید در منظومه کامل زندگی بشر جریان پیدا کند و حکومت واسطه و عامل این جریان است. اسلام باید در زندگی اجتماعی تحقق یابد و این امر چنین اقتضا می کند که هم دستگاه فقه بتواند تدبیر زندگی مردم را عهده دار شود و هم حکومت بتواند فقه را در همه عرصه های زندگی محقق کند. تعبیر امام (ره) چنین است: «ما باید... در صدد تحقق فقه عملی اسلام برآئیم؛ و الامادای که فقه در کتاب ها و سینه علما مستور بماند، ضرری متوجه جهان خواران نیست.»

حکومت فلسفه عملی تمام فقه است؛ در نتیجه تمام فقه باید با تطبیق بر شرایط به تئوری حکومت تبدیل شود. در این صورت، فقه باید بر مقتضیات زمان تطبیق شود که البته به معنای انفعال در مقابل عینیت نیست. امام نظر سکولارهای مذهبی که معتقدند فقه باید مطابق عینیت باشد و حتی معرفت دینی هم متناسب با شرایط متحول شود را تخطئه می کند. به جای انفعال در مقابل تمدن

در این مقیاس توسعه پیدا می کند، حتماً باید بتواند دستگاه فقه را تا این عرصه توسعه دهد و بتواند نسبت به آن ها موضع داشته باشد. اگر آن ها استراتژی حکومت بر جهان را ترسیم می کنند، باید در مقابل از دل فقه، استراتژی حکومت بر جهان را استنباط کرد و این از مأموریت های حوزه های علمیه است.

حوزه و تحولات جهانی

امام (ره) مأموریت حوزه را در فقه است، از این هم پیشتر می برند: «حوزه و روحانیت باید نبض تفکر و نیاز آینده جامعه را همیشه در دست داشته باشند و همواره چند قدم جلوتر از حوادث، مهبای عکس العمل مناسب باشند، چه بسا شیوه های رایج اداره امور مردم در سال های آینده تغییر کند و جوامع بشری برای حل مشکلات خود به مسائل جدید اسلام نیاز پیدا کنند. علمای بزرگوار اسلام باید از هم اکنون برای این موضوع فکری بکنند.»

امام پیش بینی می کنند که مسئله پیش روی روحانیت و حوزه های دینی، طراحی نقش راه جامعه جهانی به سمت جامعه دینی است؛ گویا پیش بینی ایشان این است که جامعه جهانی از تمدن مادی روی گردان می شود و باید بتوانیم خط مشی جامعه جهانی را برای حرکت در چارچوب اسلام ترسیم کنیم.

من از این جملات چنین می فهمم که دستگاه فقه نباید بگذارد دیگران موضوعاتی را ایجاد کنند تا به آن ها پاسخ دهد؛ این کار ممکن است برای دوره ای که حکومتی نداریم کافی باشد؛ اما در برابر حکومت های مادی که می خواهند نبض آینده جهان را بر

اساس ایدئولوژی های مادی به دست بگیرند، حکومت دینی هم باید تحول آینده جهان را به نفع اسلام رقم بزند و برای این منظور به تکامل فقه نیاز داریم.

انقلاب و تقابل با ایدئولوژی مدرن

بر اساس نگرش امام (ره)، جهان با انقلاب اسلامی وارد دوران جدیدی می شود و تحلیل من این است که انقلاب اسلامی تنها انقلابی بوده است که پس از رنسانس اتفاق افتاده و در مسیر آن نبوده است. رنسانس و تمدن غرب مسیر یک طرفه ای را در جهان ایجاد کرده و دوگانگی هایی بین معنویت و پیشرفت، علم و دین، عدالت و دین، سعادت و معیشت و... ایجاد کرده است.

در مقابل این تمدن مادی فراگیر، همه جانبه و عمیق، انقلاب اسلامی گفت که می توان عدالت را با دین، معیشت را با سعادت اخروی و دین را با علم جمع کرد و حتی ادعا کرد که مسیر عدالت اجتماعی و سعادت دنیوی هم از بستر زندگی دینی و جامعه دینی عبور می کند.

رنسانس در واقع روی گردانی از معنویت بود؛ اما امروز گرایش به معنویت در حال رشد است و ادیان توحیدی در جهان احیا می شوند. اگر قبلاً می گفتیم کمونیسم شکست خورده است، امروز می بینیم که نظام سرمایه داری و لیبرال دموکراسی هم پاسخ گو نیست و جامعه جهانی به راه جدیدی نیاز دارد که بین معنویت و معیشت، سعادت دنیوی و اخروی، عدالت و رفاه و امثال آن، البته با معانی صحیح اش جمع کند.

از تفقه فردی تا تفقه جهانی

حوزه علمیه، حلقه اتصال فرهنگ